LA CULTURA
EN UN PROCÉS DE CANVI

ANTONI M. BADIA I MARGARIT

SOVINT PENSO QUE TOTS PLEGATS ENraonem massa sobre la cultura. I vet-ací que, contradient-me, també jo avui em disposo a parlar-ne. Si ho faig, és perquè potser no serà inútil d'afegir al debat general unes altres consideracions. En definitiva, em demano si aquests neguits no palesen prou eloqüentment que vivim en època de crisi. Reconeguem-ho. Ara bé, per més que ens trobem massa a prop dels fets —hi som a dins—, i això ens impedeix de mirar amb perspectiva, tenim elements per a adonar-nos que som protagonistes d'un canvi d'era. Com se'n devien adonar els contemporanis de Gutenberg, baldament no poguessin mesurar totes les conseqüències del seu invent. No cal dir que això acreix la nostra responsabilitat: les generacions del futur ens passaran comptes. Sí: de nosaltres depèn que la cultura se salvi i tiri endavant. No solament la cultura, així en general. També cada cultura. I, per tant, la catalana.

D'altra banda, tots sabem bé —ho sofrim— que la nostra és una cultura amenaçada. Malgrat els progressos realitzats del recobrament de l'autonomia ençà, no ens hem pogut alliberar d'un pesat llast, que plana damunt nostre com una llosa. Ens manca capacitat. Estem supeditats. Les institucions no són dotades com caldria. S'hi interfereixen encara institucions no genuïnes. Extensos camps de la vida cultural (ensenyament, periodisme, ràdio, televisió, doblatge de pel·lícules i sèries televisives) paguen encara un alt tribut a una llengua que emmordassa. I la nostra en resta reduïda en les seves funcions.

La llengua! Justament l'instrument més apropiat —per ara— que té qualsevol cultura per a expressar-se i per a dir el seu missatge a la cultura universal! I bé, la llengua catalana, ultra no acomplir la seva funció al cent per cent, és avui —ben segur que per això mateix— un impressionant signe de contradicció. Per un costat és una llengua de cultura comparable a qualsevol altra (amb tota la gamma d'estils i nivells expressius); per l'altre, és una llengua sotmesa a uns condicionaments de tota mena que la minen a les seves mateixes entranyes (fins al punt que no són pocs els que es demanen si se'n sortirà). Això ens ha dut a un estat de desorientació per raó del qual el català dels nostres dies es debat en una situació que no es repeteix en cap llengua: enlloc no trobaríem que una llengua que hagi estat codificada —dignificada— vegi discutits els principis establerts pels seus responsables acadèmics i les aplicacions que se'n desprenen en l'ús quotidià. No em sembla malament que aquells principis i aquestes aplicacions siguin discutits, ni de bon tros. Tanmateix, és anòmal que la discussió sigui presa en consideració com si els temes debatuts ja comptessin amb un acord de la institució que al seu moment codificà —dignificà— la llengua. (I ho diu qui opina que els discrepants no deixen de tenir raó en molts punts). Som a l'època dels poderosos mitjans de massa i de les noves tecnologies, i les llengües no estatals (com la catalana) han d'afrontar els perills que se'n deriven. De més a més, és l'època que la llengua escrita comença de de-

clinar, i s'imposa el concepte de «llenguatge oral» (que, per definició admet una major laxitud que la llengua escrita). La manca d'unanimitat dels professionals hi podria fer més greu la situació. En totes aquestes circumstàncies, la llengua ha de sentir-se enfortida per la cohesió de tots els qui la fan servir. Si no, se'ns podria titllar de suïcides... Per això confiem tant en les actituds dels catalanoparlants.

Si de la llengua passem a la cultura de la qual aquella és instrument, el panorama tampoc no és massa tranquil·litzador. A tot arreu avui existeix una pugna entre la cultura que podem anomenar tradicional i les formes flamants que s'obren pas en aquesta societat de la informàtica, els «mass media» i les noves tecnologies. Seria absurd de plantejar-ho en alternatives com: «tradicional» / «nou» (o «local» / «universal»). Això no és d'ara: la humanitat tothora ha anat descrivint una corba sempre ascendent, una corba que de tant en tant fa uns salts. I ara —en els nostres dies— està fent un salt dels més sobtats. ¿Serà la solució de mantenir-nos fidels a la cultura que ha estat fins ara? ¿O bé començar de cap i de nou, prescindint d'allò que fou? A la primera possibilitat diem que no, car així aviat ens quedaríem enrera; també refusem la segona, per la qual deixaríem d'ésser allò que som. ¿Cap on s'haurà d'orientar la vida cultural, doncs? Aquesta sempre és un conjunt complex, en el qual hi ha d'haver uns elements de fre (els que ens lliguen al passat que ens ha afaiçonat) i uns elements d'impulsió (amatents a les incessants descobertes dels esperits inquiets, allà on sigui que es produeixen). Sense aquells, la cultura seria despersonalitzada; sense aquests, estancada. Cal que hi siguin tots dos, però amb predomini de la impulsió. Llançar-se a les innovacions, però guardant fidelitat a allò que som: així les coses noves seran ensems d'acord amb la idiosincràsia de cada cultura. Com he dit sovint: «nova et vetera». Costa poc de copiar allò que es fa al defora; costa més d'assimilar-ho, però és la forma per a tirar endavant sense perdre la personalitat.

Les darreres frases em duen a sospesar, una vegada més, el valor de les actituds de les persones. En aquest cas, les actituds dels qui fan anar endavant la cultura del país. De tots ells dependrà que la cultura catalana sigui nova sense deixar d'ésser catalana. ▬